

Tư tưởng xã hội chủ nghĩa về phân phối công bằng trong Utopia của Thomas More và gợi mở đối với Việt Nam hiện nay

TS. BÙI LỆ QUYÊN

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: lequyen1810@gmail.com

Nhận ngày 10 tháng 6 năm 2024; chấp nhận đăng tháng 8 năm 2024.

Tóm tắt: Utopia là một tác phẩm văn chương có tính chính trị - xã hội nổi tiếng ở Anh thế kỷ XVI, được viết bởi Thomas More. Trong số những nội dung có giá trị của tác phẩm, đáng chú ý nhất là tư tưởng về phân phối công bằng. Nội dung tư tưởng xã hội chủ nghĩa (XHCH) về phân phối công bằng của Thomas More thể hiện qua nguyên tắc phân phối đều theo nhu cầu, thông qua hình thức các kho hàng cộng đồng và với điều kiện là xóa bỏ tư hữu. Những tư tưởng này đã gợi ý một số ý tưởng cho Việt Nam thực hiện phân phối công bằng trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (CNXH).

Từ khóa: Utopia, Thomas More, phân phối công bằng.

Abstract: Utopia is a renowned socio-political literary work from 16th-century England, written by Thomas More. Among the valuable content of the work, the most noteworthy is the concept of fair distribution. Thomas More's socialist ideas on fair distribution are expressed through the principle of distributing according to needs, via communal warehouses, and with the condition of abolishing private ownership. These ideas suggest some concepts for Vietnam in implementing fair distribution during the transition to socialism.

Keywords: Utopia, Thomas More, fair distribution.

Thomas More là một Huân tước, Tể tướng người Anh, sống vào thời cai trị độc tài của nhà vua Henry VIII. Vào năm 1535, Thomas More bị kết án phản quốc và chịu tử do có những tư tưởng nhân văn chủ nghĩa đối lập với Henry VIII. Dẫu vậy, với việc viết hàng loạt tác phẩm có tính chính trị - xã hội, điển hình nhất là Utopia, Thomas More vẫn là nhà tư tưởng vĩ đại trong lịch sử tư tưởng xã hội chủ nghĩa (XHCH) trước Mác. Nhiều tư tưởng trong Utopia đặc biệt có giá trị và được tiên đoán là có tầm nhìn xa, trong số đó phải kể tới tư tưởng về phân phối công bằng. Mặc dù còn có tính chất không tưởng, song tư tưởng này vẫn có ý nghĩa lý luận và thực tiễn với Việt Nam trong quá trình đi lên xây dựng CNXH hiện nay.

1. Utopia của Thomas More - một tác phẩm văn chương có tính chính trị - xã hội nổi tiếng ở Anh thế kỷ XVI

Vào những năm 1515-1516, Thomas More xuất bản tác phẩm Utopia dưới hình thức một tiểu thuyết giả tưởng. Utopia nguyên gốc tiếng Hy Lạp mang hàm nghĩa là một vùng đất lý tưởng không có trên thực tế. Về sau, thuật ngữ này được sử dụng để chỉ khuynh hướng tư tưởng xã hội chủ nghĩa tiêu biểu trong giai đoạn thế kỷ XVI-XIX. Ở Việt Nam, thuật ngữ được hiểu là không ở đâu có cả, không tưởng, không tồn tại hoặc không có thật. Gần đây nhất, Nhà xuất bản Hội Nhà văn dùng địa danh trần gian để dịch nghĩa cho Utopia.

Utopia bao gồm hai phần, chia làm hai quyển. Trong quyển Một, Utopia mô tả một cách khái quát nhưng tương đối đầy đủ các khía cạnh những mâu thuẫn đang tồn tại ở châu Âu nói chung, nước Anh nói riêng vào thế kỷ XVI. Trong quyển Hai, Utopia phác họa một trật tự xã hội mới lý tưởng dựa trên nguyên tắc tài sản

chung. Đặc biệt, với việc phác thảo nên sơ đồ đầu tiên về xã hội XHCN - một xã hội dựa trên sự phân phối công bằng, "Utopia" trở thành một trong số ít tác phẩm có sức ảnh hưởng lâu dài và mạnh mẽ vượt thời đại. Tư tưởng phân phối công bằng trong "Utopia" được nhiều học giả nghiên cứu, bình luận.

Năm 1927, Karl Kautsky, đã viết *Thomas More và Utopia của ông*. Trong đó, Kautsky đã xem xét các ý tưởng của More trong bối cảnh tư tưởng XHCN đồng thời nhấn mạnh quan niệm More về sở hữu chung và phân phối hàng hóa đã tiên đoán những nguyên lý XHCN hiện đại. Kautsky cho rằng, thông qua "Utopia", Thomas More đã trình bày một phê phán sớm về hệ thống tư bản và những bất bình đẳng mà nó tạo ra.

Năm 1952, Princeton University Press xuất bản *Utopia của More: Tiểu sử của một ý tưởng của J. Hexter*. Hexter đã phân tích một cách chi tiết về tác phẩm của More trong bối cảnh lịch sử và trí tuệ của thời kỳ Phục Hưng. Thông qua việc phân tích những tương phản của sở hữu chung trong "Utopia" với sở hữu tư nhân đang thịnh hành ở châu Âu lúc bấy giờ và những phản ứng của Thomas More đối với các vấn đề xã hội và kinh tế của thời đại ông, Hexter nhận định "đề xuất sở hữu chung" của Thomas More là quan điểm có tính cách mạng.

Năm 1957, Harvard University Press xuất bản *Ca ngợi niềm vui: Triết học, giáo dục và chủ nghĩa Cộng sản trong Utopia của More* của Surtz Edward. Thông qua việc nghiên cứu cộng đồng dân cư Utopian, Surtz khám phá các ý tưởng triết học và giáo dục của Thomas More. Surtz đặc biệt quan tâm tới nội dung phân phối hàng hóa trong cộng đồng Utopian và nhận định đây chính là phương tiện để xã hội đạt được sự hoà hợp, loại trừ sự ghen tị, ích kỷ và lòng tham. Surtz cho rằng đề xuất của tác giả Utopia không chỉ là một mô hình kinh tế mà còn là một tầm nhìn đạo đức và luân lý cho xã hội.

Năm 1978, Skinner Quentin xuất bản *Các nền tảng của tư tưởng chính trị hiện đại*. Trong tập 1, Skinner Quentin xem xét nguồn gốc ý tưởng của

Thomas More về sự sở hữu chung và phân phối hàng hóa trong bối cảnh các cuộc tranh luận đương thời. Giống như Hexter, Skinner Quentin cũng phân tích tác động của chủ nghĩa nhân văn thời kỳ Phục Hưng và toàn bộ thời kỳ này tới những tư tưởng chính trị của Thomas More. Cuối cùng, Skinner Quentin đánh giá những tác động của "Utopia" đối với các lý thuyết chính trị và xã hội sau này.

Năm 1980, Greenblatt Stephen một lần nữa bàn về hoàn cảnh lịch sử, bối cảnh văn hoá, văn học và phân phối hàng hóa trong "Utopia" của Thomas More trong quyển *Thời kỳ Phục Hưng: Từ More đến Shakespeare*. Greenblatt Stephen phân tích những phản ánh và sự phê phán các cấu trúc xã hội và thiết chế kinh tế châu Âu của Thomas More trong "Utopia". Greenblatt Stephen xem những giả tưởng mà Thomas More viết ra chính là những mỉa mai với xã hội châu Âu đương thời đồng thời nhấn mạnh, cần nghiên cứu "Utopia" để hiểu thêm về chủ nghĩa nhân văn thời kỳ Phục Hưng.

Có thể nói, các tác giả này đã cung cấp những góc nhìn đa dạng về việc phân phối công bằng trong "Utopia", phân tích các khía cạnh kinh tế, xã hội, triết học và lịch sử của nó. Các phân tích của họ mang lại những hiểu biết quý báu về tầm nhìn của Thomas More về một xã hội cộng đồng và sự liên quan của nó đối với các truyền thống trí tuệ khác nhau.

2. Một số nguyên lý xã hội chủ nghĩa cơ bản về phân phối công bằng trong "Utopia" của Thomas More

Thomas More khẳng định đặc điểm nổi bật nhất ở hòn đảo Utopia là những người Utopian (tức chỉ cư dân Utopia) không có tài sản cá nhân do nhà nước thực hiện phân phối công bằng. Phân phối công bằng phản ánh giá trị xã hội đặc thù riêng có của nhà nước Utopia; giúp Utopian có lối sống cộng đồng, không còn nghèo đói và tội phạm. Phân phối công bằng đã đem lại chất lượng thực sự cho cuộc sống của cư dân Utopia, khiến hòn đảo trở nên lý tưởng, đáng ước mơ và khác biệt hoàn toàn so với những xã hội khác, nhất là khác biệt căn bản với xã hội châu Âu phức tạp ở thế kỷ XVI. Nguyên

lý XHCN về phân phối công bằng đã trở thành chủ đề trung tâm của tác phẩm "Utopia", khiến "Utopia" được đánh giá là có giá trị và tầm nhìn xa. Cụ thể là:

Thứ nhất, về nguyên tắc phân phối công bằng, Nhà nước Utopia thực hiện phân phối công bằng trên cơ sở phân phối đều theo nhu cầu.

Trên hòn đảo Utopia, Nhà nước phân phối đều các công việc xã hội, tất cả cư dân đều phải lao động. Không ai được phép trây lười, ỷ lại. Kết quả là vì công việc được phân phối đều và mọi người đều đóng góp, nên giờ làm việc được giảm thiểu, lao động sản xuất trung bình sáu giờ/ một ngày. Khoảng thời gian này đảm bảo tất cả các nhu cầu cá nhân đều được đáp ứng mà không cần làm việc quá sức, họ có thể có nhiều thời gian cho giải trí và các hoạt động trí tuệ khác. Mặt khác, người dân Utopia "thu thập chi tiết tình hình sản xuất trong năm, khi đã thấy rõ những sản phẩm nào thừa ở đâu và sản phẩm nào thiếu ở đâu, họ thu xếp ngay một loạt những chuyển đổi để thăng bằng lại toàn bộ hệ thống phân phối xã hội"⁽¹⁾. Bất kỳ thặng dư nào sản xuất vượt quá nhu cầu ngay lập tức của dân số đều được lưu trữ để sử dụng trong tương lai hoặc được giao dịch với các quốc gia khác để đổi lấy những mặt hàng mà Utopia không sản xuất được. Hệ thống này giúp quản lý tài nguyên một cách hiệu quả và đảm bảo không có lãng phí đồng thời đảm bảo tất cả công dân đều được đáp ứng nhu cầu mà không tích lũy quá nhiều hoặc không làm xuất hiện các giai tầng xã hội.

Sản xuất vật chất được tạo ra bởi tinh thần tập thể, thông qua lao động và chủ yếu từ hai lĩnh vực sản xuất chính là nông nghiệp và công nghiệp. Trong nông nghiệp, mỗi công dân, bất kể nghề nghiệp hiện tại, họ phải dành hai năm làm việc ở nông thôn trên các trang trại. Việc xoay vòng này đảm bảo rằng sản xuất nông nghiệp là một trách nhiệm được chia sẻ và mọi người đều đóng góp vào sản xuất thực phẩm. Trong công nghiệp, thợ thủ công và nghệ nhân tập trung sản xuất các sản phẩm công nghiệp như đồ đạc, dụng cụ và đồ dùng gia đình. Những mặt hàng này sau đó được phân phối cho cư dân từ các kho chứa cộng đồng theo

nhu cầu.

Thứ hai, về hình thức phân phối công bằng, Nhà nước Utopia thực hiện phân phối công bằng thông qua các kho hàng cộng đồng.

Nhà nước thiết kế hàng loạt kho chứa công cộng hay còn gọi là "các kho hàng cộng đồng" phục vụ cho phân phối công bằng. Cụ thể là, sau khi hàng hoá được sản xuất ra sẽ được lưu trữ tập trung trong những hệ thống kho chứa công cộng. Mỗi thị trấn đều được đặt các kho lưu trữ hàng hoá ở vị trí thuận tiện cho cư dân tiếp cận. Dân cư được thoải mái lấy đi những gì họ cần. Mọi phân phối của cải hoàn toàn theo nhu cầu. Hoàn toàn không có các giao dịch hay phương tiện trao đổi, cá nhân tự giác lấy vừa đủ những thứ cần thiết. Hệ thống hàng hoá và hình thức phân phối này giúp Utopia loại trừ nghèo đói, không có tội phạm và các xung đột xã hội liên quan đến chênh lệch giàu nghèo. Đồng thời, phân phối theo hình thức này xét về mặt xã hội đã giúp tất cả cư dân Utopia đều có quyền tiếp cận bình đẳng với các nguồn lực và cơ hội, từ đó giúp xã hội Utopia xoá bỏ các thứ bậc xã hội dựa trên của cải, đạt đến mức độ bình đẳng tuyệt đối.

Các kho chứa công cộng cung cấp tất cả quần áo cho cư dân. Tất cả các gia đình không tích trữ hàng hóa, chỉ lấy những gì mình cần từ kho hàng cộng đồng, ngay cả quần áo mặc hàng ngày. Quần áo họ mặc trên người được thiết kế để làm việc, không rườm rà mà đơn giản và có tính bền vững. Việc phân phối quần áo đồng đều này đảm bảo mọi người không phải lo lắng về thời trang hay địa vị xã hội, có thời gian để tập trung vào sản xuất và phát triển bản thân nhiều hơn.

Các kho chứa công cộng chịu trách nhiệm trong phân phối thực phẩm và thuốc men. Các nhà hàng cộng đồng nhập nguyên liệu chế biến thực phẩm từ các kho hàng công cộng và các điền trang. Người dân Utopia thường tập trung ăn uống cùng nhau trong các nhà hàng cộng đồng này. Thomas More cho rằng việc phân phối thức ăn thông qua các nhà hàng cộng đồng là động lực thúc đẩy bình đẳng và gắn kết xã hội. Dầu vậy, mặc dù ăn cộng đồng là phổ biến, các hộ gia đình

vẫn có thể lấy thực phẩm cho các bữa ăn cá nhân từ các kho chứa hàng công cộng. Điều này đảm bảo tính linh hoạt và đáp ứng các nhu cầu khác nhau của gia đình. Thuốc men và vật dụng chăm sóc sức khỏe cũng được phân phối từ các cửa hàng cộng đồng. Utopia có một hệ thống chăm sóc sức khỏe toàn diện nơi nhu cầu y tế được đáp ứng một cách tự do và bình đẳng.

Thứ ba, về điều kiện để thực hiện phân phối công bằng, Nhà nước Utopia triệt để xóa bỏ tư hữu.

Theo Thomas More, trước hết, để thực hiện được phân phối công bằng, Nhà nước phải là một [chính quyền liêm chính] có đạo đức. Biểu hiện của sự liêm chính, có đạo đức, theo Thomas More là Nhà nước cai quản phải nhận thức đúng, thừa nhận và tôn trọng giá trị của mỗi cá nhân, ngay cả khi họ là những người nghèo nhất. Bởi vì [tài sản sẽ có khuynh hướng biến đổi tỷ lệ nghịch với nhân phẩm. Người giàu sẽ trở thành những nhân vật tham lam, liêu lĩnh và hoàn toàn vô dụng, còn người nghèo sẽ là những người khiêm nhường và giản dị, có những việc thường ngày mang lại lợi ích cho cộng đồng nhiều hơn là cho chính bản thân họ⁽²⁾] và bởi vì [việc công nhận giá trị mỗi cá nhân sẽ gắn chặt với sự thịnh vượng chung của toàn xã hội⁽³⁾].

Để thực hiện phân phối công bằng, Nhà nước còn phải triệt để xóa bỏ tư hữu. Thomas More đã bóc trần nguyên nhân gây bất bình đẳng, mất cân bằng trong phân phối là do tư hữu. Tư hữu đã thực sự khiến các xã hội khác ngoài hòn đảo Utopia không thể phân phối công bằng và vì thế mà đây rầy bất công [ở những nước khác thì có đến chết... cũng không thể tìm thấy một mảy may dấu vết nào của công lý hoặc công bằng⁽⁴⁾]. Thomas More nhấn mạnh trong tác phẩm [Utopia] [không bao giờ có phân phối công bằng hoặc một cách tổ chức đời sống nhân sinh thỏa đáng nếu không xóa bỏ hoàn toàn tư hữu. Khi nào còn tồn tại tư hữu thì đại đa số nhân loại, và là đại đa số ưu tú, sẽ còn phải lằm than dưới gánh nặng nghèo đói và lo âu⁽⁵⁾]. Từ đó tác giả nhấn mạnh, chỉ có thể xóa bỏ tư hữu, việc phân phối công bằng mới có thể hiện thực hóa. Đây

được xem là tư tưởng hết sức quan trọng và có ý nghĩa trong tác phẩm. Mặc dù là ảo tưởng, không hiện thực nhưng từ sau khi chủ nghĩa Mác ra đời, tư tưởng này lại được chứng minh hoàn toàn có thể thực hiện được. Đến đây, Utopia đã cho thấy những giá trị vượt thời đại của mình.

Ngoài ra, Thomas More cũng nêu ra quan điểm, điều kiện để phân phối công bằng là Nhà nước phải đảm bảo cư dân Utopian không sở hữu cá nhân, quan trọng hàng đầu là không sở hữu nhà ở riêng. Nhà nước sẽ cung cấp nhà và phân phối đều cho các gia đình theo hình thức rút thăm để đảm bảo cư dân không thiếu nhà ở nhưng cũng không sở hữu tài sản riêng. Cứ mười năm, các gia đình sẽ đổi nhà để ngăn chặn mọi cảm giác sở hữu hoặc tình cảm uỷ mị, gán bó. Khi một căn hộ mới của một gia đình mới được thiết lập, nội thất vẫn được trang bị từ các cửa hàng cộng đồng. Nội thất nhà ở của các gia đình được thiết kế đồng đều như nhau, có cấu trúc và chức năng tương tự nhau để tránh mọi bất bình đẳng về nhà ở. Ngay cả những vật dụng trong gia đình phục vụ cho đời sống hàng ngày, cho công việc chuyên môn, cho lao động và nhất là dụng cụ nấu ăn cũng được lấy từ kho hàng công cộng và không lo bị thiếu bởi số lượng sản xuất lớn, đáp ứng đủ cho dân cư, đảm bảo cung cấp bất cứ khi nào mọi người cần. Theo Thomas More, phương thức phân phối này vừa đáp ứng các nhu cầu căn bản của mọi người, vừa không gây ra dư thừa hay lãng phí.

3. Ý nghĩa tư tưởng phân phối công bằng của Thomas More trong tác phẩm [Utopia] với Việt Nam hiện nay

Trước khi kết thúc quyền Một [Utopia] Thomas More nhận định [điều kiện thiết yếu nhất của một xã hội lành mạnh là việc phân phối công bằng mọi của cải của xã hội - điều không thể có được trong chế độ tư bản⁽⁶⁾]. Xuyên suốt tác phẩm, Thomas More đã kiên trì luận giải cho giá trị của phân phối công bằng. Tư tưởng phân phối công bằng của Thomas More trong tác phẩm [Utopia] có những ý nghĩa sau:

Một là, tư tưởng phân phối công bằng của Thomas More trong tác phẩm [Utopia] cho thấy

vai trò của phân phối công bằng trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội.

Trên lĩnh vực kinh tế - xã hội, phân phối công bằng tài sản và tài nguyên ở hòn đảo Utopia đã đưa đến sự ổn định kinh tế cho cư dân Utopian. Qua đó có thể thấy, phân phối công bằng giúp người dân thoát khỏi tình trạng nghèo đói, ngay cả những người yếu thế nhất (người già, trẻ nhỏ, người bệnh tật,...) đều có một mạng lưới phúc lợi công cộng giúp họ tránh được các tổn thương và đảm bảo mức sống tối thiểu. Phân phối công bằng giúp mỗi người ý thức hơn về trách nhiệm cá nhân trong tiết kiệm, bảo vệ môi trường sống và các nguồn lực xã hội khác; giúp cải thiện sức mua và dịch vụ, kích thích tăng trưởng kinh tế; giúp gia tăng và tạo ra nhiều cơ hội việc làm, mang lại lợi ích cho cả hiện tại lẫn tương lai. Nói cách khác, phân phối công bằng giúp giảm nghèo, thu hẹp bất bình đẳng và đem lại sự phát triển bền vững.

Trên lĩnh vực chính trị - xã hội, không có phân tầng xã hội và khác biệt giai cấp là hệ quả xã hội của phân phối công bằng ở hòn đảo Utopia. Phân phối công bằng ở hòn đảo này đã xoá bỏ mọi góc rẽ của tham vọng, tranh chấp chính trị, và đủ mọi thứ khác tương tự. Nhờ vậy mà cũng chẳng còn nguy cơ của tình trạng mâu thuẫn và bất mãn nội bộ vốn đã từng làm tiêu vong vô vàn những thành bang bất khả xâm phạm⁽⁷⁾. Điều này ngụ ý rằng phân phối công bằng đảm bảo rằng tài nguyên, cơ hội, hàng hoá, tài sản được phân phối một cách công bằng và bình đẳng. Từ đó phân phối công bằng giúp mọi công dân có quyền tiếp cận và thoả mãn tất cả các nhu cầu cơ bản của mình, từ ăn, mặc, ở đến giáo dục, y tế, việc làm, giải trí, Quyền được hưởng thụ một cách công bằng tài nguyên xã hội thông qua phân phối công bằng giúp cá nhân ý thức được phẩm giá và giá trị nội tại của bản thân; họ giảm bớt các căng thẳng chính trị và xung đột xã hội, có xu thế gắn kết và hoà hợp với tập thể, sẵn sàng hợp tác. Từ đó, chất lượng cuộc sống của các cá nhân được cải thiện, phúc lợi tăng, xã hội trở nên lành mạnh.

Hai là, tư tưởng phân phối công bằng của Thomas More trong tác phẩm "Utopia" cung cấp

cho Việt Nam bài học nhận thức về vai trò của mỗi Nhà nước trong phân phối công bằng.

Xã hội Utopia không có người nghèo và ăn xin được quản lý bởi hệ thống chính quyền địa phương. Chính quyền này được tổ chức thông qua bầu cử một cách trực tiếp bằng phiếu kín. Chính quyền nhất quán trong triết lý quản lý xã hội của mình là "ai cũng được phân phối như nhau" Điều này cũng gợi mở cho Việt Nam ý nghĩa và vai trò của Nhà nước trong phân phối công bằng.

Ở Việt Nam, ngay từ sớm, Hồ Chí Minh đã khẳng định nếu phân phối công bằng được thực hiện một cách hợp lý, gắn với lợi ích kinh tế thì sẽ có tác dụng khiến người lao động hăng hái thi đua lao động sản xuất, tiết kiệm và chống lãng phí, tiêu cực. Tiếp theo đó, vận dụng tư tưởng của Hồ Chí Minh, Đảng ta luôn nhấn mạnh yêu cầu gắn phát triển kinh tế với công bằng và tiến bộ xã hội, xem đó là môi trường để thực hiện phân phối công bằng. Ngược lại, phân phối công bằng cũng là cơ sở để thúc đẩy tăng trưởng và đảm bảo công bằng, giải quyết các vấn đề xã hội. Đại hội VI của Đảng chỉ ra những hạn chế trong phân phối theo chủ nghĩa bình quân giai đoạn trước đó. Đại hội VII khẳng định cần "lấy phân phối theo lao động làm hình thức chính, khuyến khích làm giàu đi đôi với giảm nghèo, nâng cao phúc lợi xã hội phù hợp với trình độ phát triển kinh tế. Quan hệ phân phối bảo đảm công bằng và tạo động lực cho phát triển"⁽⁸⁾. Đại hội VIII nhận định cần "thực hiện nhiều hình thức phân phối, lấy phân phối theo kết quả lao động và hiệu quả kinh tế là chủ yếu, đồng thời phân phối dựa trên mức đóng góp các nguồn lực khác vào kết quả sản xuất - kinh doanh và phân phối thông qua phúc lợi xã hội"⁽⁹⁾. Trải qua các kỳ Đại hội, đến đại hội IX, X, XI, XII và XIII mới đây, quan điểm của Đảng ta về ý nghĩa của phân phối công bằng vẫn luôn nhất quán và được thay đổi về nguyên tắc; bổ sung, hoàn thiện trong thực hiện để phù hợp tình hình thực tiễn. Điều đáng nói ở đây là "Quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam hiện nay về nguyên tắc phân phối vì mục tiêu công bằng là sự bổ sung và phát triển quan điểm của các nhà kinh điển, phù hợp với nền kinh tế thị trường và hội nhập quốc

tế^[10] và Nhà nước luôn nhận thức rõ vai trò điều tiết của mình trong phân phối công bằng.

Ba là, tư tưởng phân phối công bằng của Thomas More trong tác phẩm *Utopia* vạch ra những thách thức trong phân phối công bằng và gợi mở một số giải pháp cho Việt Nam hiện nay.

Những thách thức: Thomas More đã cho thấy thành tựu về phân phối công bằng ở cộng đồng Utopia chính là nhờ hiệu quả quản lý của chính quyền. Những cộng đồng khác xung quanh Utopia đầy rẫy xung đột, tranh chấp, đói nghèo là do tư hữu, do bộ máy cai trị tàn nhẫn, thiếu đạo đức và thiếu công bằng. Điều này gợi mở vấn đề có ý nghĩa phương pháp luận cho Việt Nam là sự kém hiệu quả của bộ máy hành chính, tham nhũng và thiếu minh bạch của cơ quan công quyền sẽ gây cản trở việc phân bổ tài nguyên một cách công bằng. Nói cách khác, sự yếu kém của Nhà nước sẽ là rào cản đối với phân phối công bằng.

Thomas More cũng nhận diện những *Ulc* lượng xâm lăng lớn luôn muốn đổ bộ lên đảo *Ulc* hòng thiết lập một trật tự mới, phá vỡ nguyên tắc phân phối công bằng ở Utopia. Song cư dân Utopian luôn kiểm soát tốt an ninh lãnh thổ và chỉ cần một nhóm người cũng có thể ngăn chặn hoặc dập tắt được ý đồ của các lực lượng thù địch bên ngoài. Sở dĩ có thể làm được điều đó vì chính quyền luôn đề cao giá trị của mỗi cá nhân và luôn kêu gọi sự đồng thuận, đoàn kết; luôn đảm bảo phân phối công bằng giữa các địa bàn dân cư, các lĩnh vực đời sống, các lứa tuổi, giới tính của cư dân, *Ulc* Ý nghĩa này gợi ý cho những thách thức chính trị mà Việt Nam sẽ gặp phải trong quá trình thực hiện phân phối công bằng, đó là sự hạn chế về tài nguyên, sự khó khăn về nguồn lực con người trong thực thi chính sách, sự kháng cự chính trị từ những thế lực thù địch, phản động bên trong và bên ngoài luôn mưu toan lật đổ chế độ ta.

Bên cạnh đó, mặc dù Thomas More đã dẫn chứng khá nhiều, khá toàn diện về phân phối công bằng nhưng lại không đưa ra được tiêu chí cụ thể để đo lường được thế nào là phân phối công bằng; các kế hoạch thực hiện phân phối công bằng đưa ra tương đối đa dạng và được chỉ rõ những kết quả

nhưng lại không phân loại được rõ đâu là dài hạn, đâu là ngắn hạn và tình huống nào thì nên áp dụng kế hoạch nào. Những hạn chế này trong tư duy của Thomas More nhắc nhở chúng ta những thách thức về vấn đề đo lường cũng như tư duy chiến lược, dài hạn trong thực hiện phân phối công bằng. Từ đó tránh nhận thức đo lường phân phối công bằng một cách mơ hồ, chủ quan, cảm tính; tránh việc quá tập trung vào các lợi ích ngắn hạn, dẫn đến việc đầu tư không đủ vào các chiến lược dài hạn cho phân phối công bằng như cải cách giáo dục hay chăm sóc sức khỏe là những vấn đề không đơn giản và dễ dàng. Thực tế là hiện nay, ngoài những thách thức kể trên, phân phối công bằng ở Việt Nam cũng gặp phải một số thách thức khác. Trước tiên, phân phối công bằng là vấn đề mang tính toàn cầu, phân phối công bằng ở Việt Nam đối lập với phân phối dựa trên cạnh tranh và tối đa hoá lợi nhuận của chủ nghĩa tư bản, do đó, chịu nhiều sức ép từ các nước tư bản dẫn đến tình trạng nợ và mất cân đối thương mại. Ngoài ra còn là bất bình đẳng trong lợi tức vốn và sự gia tăng bất bình đẳng từ nền kinh tế thị trường, *Ulc*

Một số giải pháp: Thomas More mô tả thực tế ở Utopia, mọi người đều có việc làm, sản xuất xã hội cung ứng đủ cho tất cả mọi người, đảm bảo mọi cư dân đều được đáp ứng các nhu cầu cơ bản. Từ đây cho thấy, để đảm bảo phân phối công bằng, Nhà nước cần tạo việc làm, cung cấp một thu nhập cơ bản để đảm bảo giảm nghèo. Ngoài ra, Nhà nước cũng cần thực hiện hệ thống thuế lũy tiến, trong đó những người có thu nhập cao hơn trả một tỷ lệ phần trăm lớn hơn trong thu nhập của họ cho thuế. Điều này có thể giúp phân phối lại tài sản và tài trợ cho các dịch vụ công cộng mà mọi người đều được hưởng lợi, hướng tới phát triển bền vững, giúp bảo vệ sinh kế của các thế hệ tương lai.

Thomas More phác hoạ hình ảnh chính quyền trong Utopia luôn thực thi một quy trình chặt chẽ, minh bạch, dân chủ trong thực hiện phân phối công bằng để đảm bảo các chính sách được lấy ý kiến thống nhất và phổ cập cận kề đến dân chúng. Tư tưởng này có ý nghĩa cho việc kiến tạo một chính phủ công bằng trong phân bổ tài nguyên và nguồn

lực, sẵn sàng chịu trách nhiệm và minh bạch trong giải trình, có các biện pháp giảm thiểu, loại trừ tham nhũng.

Thông qua Utopia, Thomas More luận chứng, học hành, chăm sóc sức khỏe, nhà ở chính là mục tiêu và động lực của phân phối công bằng. Tư tưởng này nhắc nhở đầu tư vào giáo dục và đảm bảo quyền tiếp cận giáo dục chất lượng cho tất cả mọi người có thể mang lại cơ hội thành công và đóng góp vào nền kinh tế. Thực hiện các hệ thống chăm sóc sức khỏe toàn dân có thể đảm bảo rằng mọi người đều có quyền tiếp cận các dịch vụ y tế cần thiết, cải thiện sức khỏe cộng đồng và giảm sự chênh lệch kinh tế do các vấn đề liên quan đến sức khỏe gây ra. Phát triển các chính sách thúc đẩy nhà ở giá rẻ cho người thu nhập thấp có thể giúp giảm tình trạng vô gia cư và đảm bảo rằng mọi người đều có một nơi ở an toàn; củng cố các mạng lưới an sinh xã hội như trợ cấp thất nghiệp, hỗ trợ thực phẩm, hỗ trợ chăm sóc trẻ em, người già, người khuyết tật, □

4. Kết luận

Qua □Utopia□, người ta nhận thấy Thomas More có xu hướng thỏa hiệp và nhượng bộ với chính quyền, mong ước mang tính cảm tính như được đưa ra lời khuyên đạo đức với nhà vua, biến nhà vua thành nhà hiền triết,... Những vấn đề chính trị - xã hội trong □Utopia□ mang tính văn chương với ý nghĩa hoang đường, gần giống tiểu thuyết viễn tưởng của Hy Lạp cổ đại.

Tư tưởng về phân phối công bằng của Thomas More trong □Utopia□ còn mang tính vụn vặt, dàn trải, thiếu các tiêu chí phân loại. Đồng thời, do bị hạn chế bởi lực lượng sản xuất chưa phát triển cao với những tiến bộ kỹ thuật đã có song còn hạn chế của thế kỷ XVI, Thomas More còn đôi khi nhầm lẫn hoặc đánh đồng giữa phân phối theo lao động và phân phối theo nhu cầu. Bởi vậy, □Utopia□ sẽ là một thứ nguy hiểm khi được áp dụng quá mức⁽¹¹⁾.

Tuy nhiên, một cách khách quan, có thể thấy Thomas More đã vượt lên trên ý thức hệ giai cấp để đứng về phía lẽ phải, tiếm cận những tư duy đầu tiên sơ khai về xã hội cộng sản thông qua tư tưởng về phân phối công bằng. Tư tưởng ấy đã được kế

thừa và phát triển qua nội dung nghiêm cấm sở hữu cá nhân trong □The City of the Sun□ (Thành phố Mặt trời) năm 1602 của nhà thơ người Ý Tommaso Campanella; qua việc ủng hộ bình đẳng giữa cư dân bản địa Mỹ Latin của tu sĩ người Tây Ban Nha Bartolomé de Las Casas (1484 - 1566); qua sự ủng hộ giải phóng và trả lương thỏa đáng cho người lao động Anh của Robert Owen (1771-1858); qua đấu tranh cho công bằng bình đẳng giữa nam và nữ của nhà triết học John Stuart Mill (1806-1873); □ □Vô số nhà kinh tế và triết học - trong đó có nhiều người từng đoạt giải Nobel - cũng đồng ý với quan điểm của Thomas More⁽¹²⁾. Đến nay, □tiền bộ là sự hiện thực hoá của Utopia□ và nguyên tắc phân phối công bằng trong Utopia - học giả Oscar Wilde (1854 - 1900) nhận xét. Trong thực tế, con người hiện nay đã được thỏa mãn nhiều nhu cầu từ đơn giản đến phức tạp, hàng loạt quốc gia áp dụng thuế lũy tiến và mở rộng mạng lưới an sinh xã hội, phân bổ nguồn lực cho giáo dục, y tế, □ theo đúng như tinh thần phân phối công bằng mà Thomas More gợi ý trong □Utopia□

Tư tưởng về phân phối công bằng trong □Utopia□ có những giá trị nhất định với Việt Nam giai đoạn hiện nay. Kế thừa những hạt nhân hợp lý và loại bỏ tính chất không tưởng, bất hợp lý trong tư tưởng đó đồng thời đứng vững trên lập trường của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng ta khẳng định phân phối công bằng là hệ quả tất yếu của nền kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa, mặt khác, nó cũng là mục tiêu và động lực để chúng ta xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội. Bởi vậy, đây là một trong những vấn đề có ý nghĩa lý luận, thực tiễn, lâu dài./.

(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) Trịnh Lữ (dịch và giới thiệu) (2006), *Thomas More: Utopia - Đại đẳng trần gian*, Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội, tr. 114, 97, 192, 192, 82, 82, 197.

(8) Đảng Cộng sản Việt Nam (1991), *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội*, Nxb. Sự thật, Hà Nội, tr. 10.

(9) Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb. CTQG, Hà Nội, tr. 12.

(10) Nguyễn Ngọc Hà (2022), *Hỏi - đáp về Chủ nghĩa xã hội khoa học*, Nxb. KHXH, Hà Nội, tr. 426.

(11), (12) Rutger Bregman (2021), *Utopia - Hành trình xây dựng xã hội với tầm nhìn xa*, Nxb. Dân trí, Hà Nội, tr. 24, 42.